

แนวคิดวิเคราะห์ โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในประเทศไทย

The Concept of Local Power Structures Analysis in Thailand

ณัชชานุช พิชิตธนารัตน์*

บทคัดย่อ

การศึกษาโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในประเทศไทย มีพัฒนาการในการนำแนวคิดวิเคราะห์มาเป็นเครื่องมือในการศึกษาหลากหลายแนววิเคราะห์ โดยแนวคิดที่มีบทบาทมากที่สุดคือ แนวคิดชนชั้นนำและแนวคิดระบบอุปถัมภ์ นอกจากนี้ยังมีการนำแนวคิดวิเคราะห์อื่นมาร่วมศึกษาด้วย อาทิ แนวคิดพหุนิยม แนวคิดพหุภาคี แนวคิดระบบเครือญาติ แนวคิดระบบชนชั้น และแนวคิดเรื่องกลุ่มการเมืองหรือฝักฝ่าย ทั้งนี้เพื่อให้เห็นถึงสภาพโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นที่ชัดเจน แนวคิดที่ควรคำนึงถึงในการนำมาศึกษาประกอบได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับการสะสมทุนเบื้องต้น แนวคิดเกี่ยวกับโครงสร้างอำนาจรัฐ และแนวคิดเรื่องอุดมการณ์และการครองอำนาจ

คำสำคัญ : โครงสร้างอำนาจท้องถิ่น, แนวคิดชนชั้นนำ, แนวคิดระบบอุปถัมภ์, แนวคิดเกี่ยวกับการสะสมทุนเบื้องต้น, แนวคิดเกี่ยวกับโครงสร้างอำนาจรัฐ, แนวคิดเรื่องอุดมการณ์และการครองอำนาจ

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ณัชชานุช พิชิตธนารัตน์ อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

Abstract

Studying local power structures in Thailand has brought the analysis concept to be a tool to study various political factors. The most active concepts are Elitism and Patronage. Moreover, Pluralism, Multilateralism, Corporatism, Kinship system, Class system and Political parties or factions are analyzed using this concept. In order to see the local power structures clearly, additional factors should also be considered; Primitive accumulation of capital, State power structure, ideology and Hegemony.

Keywords : Local Power Structures, Elitism, Patronage, Primitive Accumulation of Capital, State Power Structure, Ideology, Hegemony

บทนำ

ในการศึกษาโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในประเทศไทยที่เกิดขึ้นนั้น มีการนำแนวคิดที่นำมาใช้ในการศึกษาหลากหลายแนว แต่จะพบว่าแนวคิดวิเคราะห์ที่มีบทบาทในการนำมาศึกษามากที่สุดคือ แนวความคิดชนชั้นนำ (Elite Approach) และแนวคิดระบบอุปถัมภ์ (Patron-client System) หากก็ยังมีแนวคิดวิเคราะห์อื่น ๆ ที่นำมาใช้ประกอบในการศึกษา ซึ่งในบทความนี้ผู้เขียนจะนำแนวคิดต่าง ๆ มาเสนอ โดยเห็นว่าเป็นแนวคิดที่สามารถนำมาวิเคราะห์ปรากฏการณ์โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในสังคมไทยในบางพื้นที่ที่มีบริบทอันสอดคล้องสามารถนำไปวิเคราะห์ได้

แนวคิดชนชั้นนำเป็นแนวคิดหลักที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นตั้งแต่ก่อนเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ซึ่งมีงานจำนวนไม่มาก หากหลังจากนั้นปรากฏการณ์ความตื่นตัวในการเลือกตั้งภายหลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 มีงานวิจัยที่เกี่ยวกับโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นจำนวนเพิ่มขึ้นตามลำดับกระทั่งถึงปัจจุบัน แต่ยังคงพบว่ายังคงใช้แนวคิดชนชั้นนำในการวิเคราะห์เป็นแนวคิดหลักในการวิเคราะห์

จะพบว่าพัฒนาการในระยะต่อมาของการศึกษาโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นไทย มีการนำแนวความคิดชนชั้นนำ (Elite) และโครงสร้างอำนาจชุมชนแบบชนชั้นนำนิยม (Elite School) และแบบพหุนิยม (Pluralist School) มาเป็นกรอบแนวความคิดในการศึกษาและใช้วิธีการระบุชนชั้นนำทั้งสามแบบผสมผสานกันได้แก่ งานวิจัยของกมล ประเสริฐกุล (2527) เรื่อง รายงานการวิจัยเรื่องโครงสร้างอำนาจและความรู้สึกมีสมรรถภาพทางการเมืองของชนชั้นนำท้องถิ่น หากนอกเหนือจากนี้จะพบว่างานวิจัยเกี่ยวกับโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นก่อน พ.ศ. 2540 นั้น ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาในแนวทางการศึกษาด้านรัฐศาสตร์โดยตรง และมีแนวคิดโครงสร้างอำนาจแบบชนชั้นนำเป็นแนวทางหลักในการวิเคราะห์ ซึ่งงานวิจัยเหล่านี้¹ ล้วนมีผลสรุปในการศึกษาคือชนชั้นนำเป็นโครงสร้างอำนาจที่สำคัญ

ในระยะต่อมา เริ่มมีการศึกษาโครงสร้างอำนาจโดยใช้แนวคิดวิเคราะห์อื่น ๆ โดยใช้ตัวแบบผสมผสาน (Mixed Model) ซึ่งการศึกษาที่เป็นตัวแบบที่ดีได้แก่ การศึกษาของ พิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต (2533) ซึ่งวิเคราะห์โดยชี้ให้เห็นถึงโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นที่มีลักษณะการปะทะ ประสานของโครงสร้างอำนาจหลายแบบระหว่างแบบเครือญาติ แบบอุปถัมภ์ แบบชนชั้น และแบบฝึกฝาย ซึ่งเกิดขึ้นในหมู่บ้านในช่วงต้นทศวรรษ 2530 และต่อมาได้นำแนวคิดแบบผสมผสานระหว่างแนวคิดโครงสร้างอำนาจแบบอุปถัมภ์ และโครงสร้างอำนาจเชิงพหุภาคี (Corporate Clienteles) มาใช้ในการศึกษา โครงสร้างอำนาจท้องถิ่น ความขัดแย้งและการเปลี่ยนแปลง (2552) ในกรณีศึกษาเทศบาลนครอุบลราชธานี และเทศบาลเมืองปัตตานี

ต่อมากการศึกษาโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นของไทยมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นจากการบุกเบิกของกลุ่มเศรษฐศาสตร์การเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยเฉพาะในแนวทางวิเคราะห์แบบเศรษฐศาสตร์การเมือง อาทิ การศึกษาของ ผาสุก พงษ์ไพจิตร และสังคิต พิริยะรังสรรค์ (2537) คอร์รัปชันกับประชาธิปไตย

¹ ได้แก่ งานวิจัยของ จักรกฤษณ์ นรนิติผดุงการ (2515), สมชัย รักวิจิตร (2514), Narong Sinsawasdi (1980), ของระดม วงษ์น้อย (2527), กมล ประเสริฐกุล (2527), สมจิต ปัญญาศักดิ์ (2528), ศรีสมภพ จิตรภิรมย์ศรี (2529), นลินี ตันฉนวนิตย์ (2532), ไพฑูรย์ โพธิ์สว่าง (2532), เทอร์ดัน (2533) และ นาทาชา วคินดิลก (2540)

ไทย เศรษฐกิจนอกกฎหมายและนโยบายสาธารณะในประเทศไทย ในงานวิจัย
เจ้าพ่อ ธุรกิจท้องถิ่น : อำนาจนอกระบบ การคอร์รัปชัน ประโยชน์ประชาธิปไตย
โดยใช้แนวคิดวิเคราะห์แบบชนชั้น รวมไปถึงการศึกษาของ Hewison and
Maniemai Thongyou (2000) ศึกษาเรื่อง Development Provincial Capitalism
a Profile of the Economic and Political Roles of a New Generation in
Khon Kaen, Thailand โดยวิเคราะห์แบบบูรณาการ ซึ่งคำนึงถึงปัจจัยทั้งทาง
เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง

การศึกษาโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นต่อเนื่องและเป็นกระแสชัดเจนมากขึ้น
จากฐานเครือข่ายของกลุ่มเศรษฐศาสตร์การเมืองนำโดย ดร. ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์
ในหลากหลายงานวิจัย อาทิ ความขัดแย้งในการจัดการปัญหาการพิชิตอุตสาหกรรม
ในโครงการพัฒนาชายฝั่งทะเลตะวันออก : ศึกษากรณีเจเนโก (2545) ของ ชัยยนต์
ประดิษฐ์ศิลป์ งานวิจัยเรื่อง วิถีชีวิตผู้ประกอบการรายย่อยบนชายหาดเพื่อการ
ท่องเที่ยว : วิเคราะห์เชิงเศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยชุมชน (2545) ของ ชัยยนต์
ประดิษฐ์ศิลป์ และจุฑามาศ ไชยรบ การศึกษาโครงสร้างและพลวัตการสะสมทุน
ของทุนท้องถิ่นในจังหวัดระยอง (2548) งานของชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ (2549)
เรื่อง การขยายตัวของกลุ่มนักการเมืองท้องถิ่นและวัฒนธรรมทางการเมือง
แบบทุนนิยมเชิงอุปถัมภ์ภายใต้ระบอบเลือกตั้งในจังหวัดชลบุรี และงานวิจัย
ของ ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และโอฬาร ถิ่นบางเตียว (2549) เรื่อง บทบาท
การเมืองของเจ้าพ่อท้องถิ่นในกระแสโลกาภิวัตน์ : กรณีศึกษาจังหวัดหนึ่ง
ทางภาคตะวันออก รวมทั้งงานวิจัยที่เน้นประเด็นการเมืองท้องถิ่น จากการศึกษา
ในระดับบัณฑิตศึกษาสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเมือง ซึ่งได้แก่ งานของ
ประเสริฐ รักเผ่า (2548) เรื่อง เศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยการเลือกตั้งนายก
องค์การบริหารส่วนจังหวัดโดยตรงจังหวัดระยอง และโครงสร้างชุมชนกับการ
เลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลโดยตรง : ศึกษากรณีองค์การบริหาร
ส่วนตำบลสัทธิ์ อำเภอสัทธิ์ จังหวัดชลบุรี ของเพ่ง บัวหอม (2548) และงาน
ซึ่งแสดงให้เห็นถึงโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นอันเป็นผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลง
และพัฒนาในระบบทุนนิยมและอุตสาหกรรม ในงานของ ชัยณรงค์ เครือนวน
(2550) เรื่อง เศรษฐศาสตร์การเมืองของการพัฒนาอุตสาหกรรมในจังหวัดระยอง

จะพบว่าการวิจัยโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นวิเคราะห์เชิงเศรษฐศาสตร์การเมืองมีออกมาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการศึกษาในพื้นที่ภาคตะวันออก จากงานของ ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และชัยณรงค์ เครือนวน (2551) เรื่อง โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นระดับตำบลในเขตภาคตะวันออกและจังหวัดปริมณฑล ของกรุงเทพมหานคร และเรื่อง การสะสมทุนและโครงสร้างอำนาจชั่วคราวใน จังหวัดชลบุรี (2552) และงานของ ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และโอฬาร ถิ่นบางเตียว (2551) เรื่อง โครงสร้างอำนาจในจังหวัดชลบุรีกับนัยในการขับเคลื่อนโครงการทางสังคม และงานวิจัยของชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ (2553) ใน รายงานการวิจัย เรื่อง โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในเขตกรุงเทพฯ ปริมณฑลของกรุงเทพฯ และภาค ตะวันออก และงานวิจัยเรื่อง โครงสร้างอำนาจและการสะสมทุนในจังหวัดชลบุรี ของ ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และ ชัยณรงค์ เครือนวน (2555) งานวิจัยเรื่อง พัฒนาการของโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในภาคตะวันออก : วิเคราะห์ในเชิง เศรษฐศาสตร์การเมืองของ โอฬาร ถิ่นบางเตียว (2555) งานวิจัยเรื่อง พลวัต ของเครือข่ายอำนาจท้องถิ่นในจังหวัดชลบุรีในยุคของการกระจายอำนาจสู่ ท้องถิ่น ของ ธนัญญ์ ศรีโษษฐ์ (2556) และเครือข่ายทางการเมืองของพรรค ประชาธิปัตย์ในจังหวัดตราด ของ พรทิวา อาชีวะ (2557) ซึ่งวิเคราะห์โครงสร้าง อำนาจท้องถิ่นของพรรคการเมืองซึ่งครองอำนาจในท้องถิ่น

และในพื้นที่อื่นอันได้แก่ โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในภาคตะวันออก เฉียงเหนือ ของ สถาพร เริงธรรม (2555) โดยมีกรอบในการวิเคราะห์จากแนวคิด ทฤษฎีโครงสร้างอำนาจ 4 Power Indicators ของ G. William Domhoff และ Monetary Power Structure ซึ่งเป็นการศึกษาที่เน้นที่กระบวนการใช้ และ แสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของโครงสร้างอำนาจ การศึกษาพัฒนาการ เครือข่ายอำนาจท้องถิ่นหลังการเปลี่ยนแปลง 14 ตุลาคม 2516: กรณีศึกษา จังหวัดตราดของ ศิวัช บุญเกิด (2556) ซึ่งใช้ตัวแบบโครงสร้างอำนาจสำนัก เฮอร์มันน์ ของ H.J. Krysmanski เป็นการวิเคราะห์ที่เชื่อมโยงให้เห็นถึงขยาย โยความสัมพันธ์ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม จะเห็นภาพในเชิงพัฒนาการเครือข่ายอำนาจที่ต่อเนื่องมายาวนาน

จากงานวิจัยเกี่ยวกับโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้ จะพบว่าแนวคิดที่นำมาวิเคราะห์โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นของไทยมีการพัฒนาที่หลากหลายชั้น และพบว่าแนวทางการศึกษาแบบเศรษฐศาสตร์การเมืองมีบทบาทในการนำมาวิเคราะห์โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในประเทศไทยอย่างมาก ซึ่งในการศึกษาแนวทางเศรษฐศาสตร์การเมืองนี้ แม้ว่าแนวคิดที่นำมาใช้อย่างต่อเนื่องคือ แนวคิดชนชั้นนำก็ตาม หากงานวิจัยในระยะต่อมาก็มีการอภิเคราะห์ตามแนวคิดอื่น ๆ เข้ามาผสมผสานในการวิเคราะห์ด้วย ซึ่งในบทความนี้ จะประมวลแนวคิดที่ได้นำมาใช้ในการศึกษาโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในประเทศไทย มีดังนี้

แนวคิดชนชั้นนำ

เป็นแนวคิดที่ใช้ในการศึกษาโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในสังคมตะวันตกที่มีมานาน ซึ่งการศึกษาที่เป็นระบบ ละเอียด ลึกซึ้ง ได้แก่ การศึกษาของนักสังคมวิทยาการเมืองชาวอิตาลี คือ วิลเฟรโด พาเรโต (Vilfredo Pareto) กับ กิตาโน มอสกา (Gaetano Mosca) และ โรเบิร์ต มิเชลส์ (Robert Michels) (Samuel, 1974; Mosca, 1939; Pareto, 1935; Michels, 1949)

และมีการนำแนวคิดชนชั้นนำมาผสมผสานกับแนวคิดอื่น ๆ เพื่อศึกษาโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นดังเช่น ในสหรัฐอเมริกา ซึ่งนำแนวคิดเรื่องชนชั้นนำและแนวคิดเรื่องอำนาจ (Power) มาประยุกต์ใช้เป็นกรอบความคิดนำมาอธิบายโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น เช่นงานวิจัยของ ฮันเตอร์ (Hunter), ดาห์ล (Dahl) และมิลเลอร์ (Miller) และในยุคหลัง อันได้แก่ ดอมฮอฟฟ์ (Domhoff, 1990)

ในการศึกษาโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นที่เกิดขึ้นในสหรัฐอเมริกานั้น มีการศึกษา 2 ระดับคือ ระดับมหภาค และระดับจุลภาค หรือ ระดับชาติและท้องถิ่น การศึกษาในระดับชาตินั้นเป็นการศึกษาที่มีขอบข่ายกว้างและค่อนข้างยากที่จะเข้าถึงข้อมูลอย่างแท้จริง ในปัจจุบันการศึกษาระดับนี้จึงลดบทบาทความนิยมลง มีเพียงในระดับท้องถิ่น เนื่องจากเป็นการศึกษาที่ไม่กว้าง และมีขอบเขตที่ผู้สนใจจะเข้าศึกษาได้ โดยนำหลักการและวิธีการของการศึกษาโครงสร้างในระดับชาติมาใช้ (เบญจวรรณ บุญโทแสง, 2550, หน้า 21)

แนวคิดชนชั้นนำ (Elitism) มีฐานมาจากการขยายตัวของประชาธิปไตยในตะวันตกตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ 19 เป็นแนวคิดที่สำคัญในการศึกษารัฐศาสตร์ โดยมีฐานความคิดว่า อำนาจทางการเมืองจะอยู่ในมือของคนกลุ่มน้อยเพียงไม่กี่คนที่มีบทบาทในการตัดสินใจทางการเมือง ที่เรียกว่า ชนชั้นนำหรือชนชั้นปกครอง นักปรัชญาคนสำคัญในสำนักนี้ได้แก่ Vilfredo Pareto (1935), Gaetano Mosca (1939), Harold D. Lasswell และ Daniel Learner ซึ่งได้พัฒนาแนวคิดนี้ขึ้นให้มีลักษณะเป็นทฤษฎีที่ทันสมัยขึ้นในต้นศตวรรษ ที่ 20

การศึกษาแนวคิดชนชั้นนำในระดับชาติ นักคิดที่มีชื่อเสียงในยุคหลังที่สำคัญคือ ซี.ไรท์ มิลล์ (C. Wright Mills) ในงาน “The Power Elite” (1956) (เบญจวรรณ บุญโทแสง, 2550, หน้า 22-23) ซึ่งให้ความเห็นว่าสังคมอเมริกาอยู่ภายใต้ความครอบครองของปัจเจกชนจำนวนไม่กี่พันคน ซึ่งเป็นแนวทางเดียวกับนักคิดก่อนหน้านี ที่ว่าชนชั้นนำคือผู้นำทางเศรษฐกิจ ผู้นำทางการเมือง และกลุ่มผู้นำทางทหาร โดยสามกลุ่มนี้ (ข้าราชการ ทหาร และนักธุรกิจ) เรียกว่า ชนชั้นนำทางอำนาจ (Power Elite) โดยผู้นำทางด้านเศรษฐกิจมีบทบาทและความสำคัญมากกว่าผู้นำทางด้านอื่น ๆ ซึ่งแนวความคิดนี้มีลักษณะคล้ายคลึงกับแนวคิดของ มาร์กซ์ (Karl Marx) และทั้งสามกลุ่มมีคุณลักษณะสำคัญคือ มีความเหมือนกันในทางสังคม โดยมีต้นกำเนิดจากสถานภาพสังคมเดียวกัน มีเอกภาพเชิงค่านิยมที่ตกลงร่วมกันระหว่างกลุ่มชนชั้นนำด้วยตนเอง และมีปฏิสัมพันธ์ทั้งแบบที่ไม่เป็นทางการ โดยอาศัยความสัมพันธ์ส่วนตัวและแบบที่เป็นทางการผ่านสมาคม (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2527, หน้า 42-44; พิชาย รัตนดิถ ฅ ฎุเกิต, 2552, หน้า 19)

ในการศึกษาในระดับท้องถิ่น งานเด่นที่สุดได้แก่ ของ ฮันเตอร์ (Floyd Hunter) คือ “Community Power Structure” (1953) ซึ่งเป็นการศึกษาโครงสร้างอำนาจในเมืองแอตแลนต้า (Atlanta) ผลการศึกษาพบว่า โครงสร้างอำนาจของเมืองถูกปกครองโดยกลุ่มชนชั้นนำที่มีอิทธิพลเพียง 40 คนเท่านั้น และผู้มีอิทธิพลส่วนใหญ่เป็นเจ้าของธุรกิจ บริษัทการเงิน และอุตสาหกรรม มีลักษณะเป็นพีระมิดแห่งอำนาจ ซึ่งผู้ที่มีอำนาจจะมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดและรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่น ผู้นำทางเศรษฐกิจแบบแฝง (Covert Economic Elite) จะเป็นผู้นำ

การตัดสินใจของเจ้าหน้าที่ของรัฐในชุมชน แม้จะเข้าสู่อำนาจอย่างเป็นทางการหรือไม่ก็ตาม (Dye, 1997, pp. 377-379)

การศึกษาในระดับท้องถิ่น มีนักวิชาการอีกหลายคน ได้แก่ โรเบิร์ต และ ลินด์ (Robert and Helen Lynd) การศึกษาของ Roland J. Pellegin, Charles H. Coates ซึ่งทำการศึกษาเพื่อยืนยันแนวความคิดของ ฮันเตอร์ Delbert C. Miller ศึกษาเมืองแปซิฟิก ซิตี้ (Pacific City) ซึ่งเป็นการยืนยันแนวคิดของสำนักชนชั้นนิยมนี้ ดังที่ พาเรโต (Vilfredo Pareto) กล่าวว่า “ทุก ๆ คน จะถูกปกครองโดยชนชั้นนำซึ่งถูกเลือกสรรขึ้นมาจากประชาชน” และมอสกา (Gaetano Mosca) ที่ว่า “ในทุกสังคม ไม่ว่าจะเป็สังคมด้อยพัฒนาหรือสังคมที่เจริญจะมีคนอยู่ 2 ชนชั้น คือชนชั้นผู้ปกครอง และชนชั้นผู้ถูกปกครอง ชนชั้นปกครองมีจำนวนน้อย เป็นผู้ปฏิบัติภาระหน้าที่ทางการเมือง ผูกขาดอำนาจ กอบโกยผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น ในขณะที่อีกชนชั้นหนึ่งมีจำนวนมาก ถูกกระทำ และถูกควบคุมโดยชนชั้นในกลุ่มแรก” ซึ่งลาสเวลล์, เลิร์นเนอร์ และ รอทเวลล์ (Lasswell & Lerner and Rothwell, 1952) ได้กล่าวถึงในเรื่องนี้ว่า “การค้นพบว่าการตัดสินใจในสังคมขนาดใหญ่ของทุกสังคมอยู่ในกำมือของคนจำนวนน้อยนั้น ยืนยันว่าเป็นความจริงที่ว่า รัฐบาลทั้งหลายต่างเป็นรัฐบาลของคนจำนวนน้อย ไม่ว่าจะเป็รัฐบาลในนามของคนจำนวนน้อย คน ๆ เดียว หรือคนหมู่มากก็ตาม” รวมทั้งนักวิชาการชนชั้นนำนิยมรุ่นหลัง อย่างดอมฮอฟฟ์ (Domhoff, 1990) ซึ่งจะพบว่า (จุฬพล นิยมพานิช, 2529, หน้า 30-31) เมื่อพิจารณาถึงการศึกษาโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในแนวทางแบบชนชั้นนำ นักวิชาการกลุ่มนี้เชื่อว่าทุกท้องถิ่นจะมีคนกลุ่มน้อยกลุ่มหนึ่งที่เป็นผู้ใช้อำนาจเหนือทรัพยากรและบุคคลในสังคม และสามารถควบคุมผลการตัดสินใจที่สำคัญ ๆ ในท้องถิ่น (นาตาชา วคินดิลก, 2540, หน้า 20) ทำให้เกิดฐานคติในเรื่องการแบ่งชั้นทางสังคม (Social Stratification) โดยพิจารณาจากความไม่เท่าเทียมกันทางด้านเศรษฐกิจ ด้านเกียรติยศ และด้านอำนาจของคน เมื่อแบ่งชนชั้นอย่างคร่าว ๆ จะได้ 3 ชนชั้นด้วยกันคือ ชั้นสูง (Upper Class) ชั้นกลาง (Middle Class) และชั้นต่ำ (Lower Class) (สถิตย์ นิยมญาติ, 2524, หน้า 144)

การศึกษาโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นที่สำนักชนชั้นนำนิยมใช้ศึกษาท้องถิ่นนั้น มักจะพบว่าการศึกษาจะมีขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้ (นาตาชา วคินดิลก, 2540, หน้า 21)

ขั้นแรก คือการระบุตัวบุคคลที่เป็นชนชั้นนำ
ขั้นที่สอง สํารวจปัจจัยที่ส่งเสริมให้เป็นชนชั้นนำว่าปัจจัยใดบ้าง
ที่อธิบายการเป็นชนชั้นนำ
ขั้นที่สาม เป็นการสำรวจระดับชั้นของอำนาจและความสัมพันธ์
ทางอำนาจของชนชั้นนำในระดับอำนาจที่ต่าง ๆ กัน
ขั้นที่สี่ อาจจะเป็นการศึกษาถึงความแตกต่างระหว่างชนชั้นนำ
กับบุคคลทั่วไปที่ไม่ได้รับการยกย่องให้เป็นชนชั้นนำ

ซึ่งในการศึกษาชนชั้นนำในประเทศไทยตามที่กล่าวแล้วของนักวิชาการ
ไทย เห็นว่าธรรมชาติของสังคมมี 2 ชนชั้นเป็นอย่างน้อย คือ ชนชั้นนำเป็นชนกลุ่ม
น้อย (Minority group) เป็นกลุ่มที่มีทรัพย์สิน อำนาจ มีชื่อเสียงเกียรติยศ และ
ครอบครองสิ่งที่มีค่าทางสังคม ในอัตราที่มากกว่าชนกลุ่มมาก (Majority Group)
ดังนั้น ชนชั้นนำ คือ ชนชั้นปกครอง (Ruling Class) หรือชนชั้นแห่งอำนาจ (The
Power Elite) ส่วนชนชั้นที่ไม่มีส่วนในการปกครองก็เรียกว่า ชนชั้นถูกปกครอง
(Non-governing Class) หรือมวลชน (Mass) (Bottomore, 1993) ชนชั้นนำผูกขาด
การใช้อำนาจทางการเมือง เป้าหมายสำคัญ คือ เข้ามามีบทบาทโดยตรงในรัฐ เป็น
ผู้มีส่วนสำคัญในการตัดสินใจในการกำหนดนโยบายและอำนาจจะกระจายอยู่ใน
กลุ่มเท่านั้น (Witt, 1982, pp. 9-11) แนวคิดนี้มีตัวแทนของนักคิดที่สำคัญตาม
ที่ได้นำเสนอไปคือ Hunter (1953) และ Domhoff (2002) (ระดม วงษ์น้อยม, 2527;
Domhoff, 2002; ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์, 2553) โดย Hunter ให้ความสำคัญต่อ
ฐานอำนาจที่มาจากหลากหลายรูปแบบ เช่น ตำแหน่งทางการเมือง หรือทุนทาง
เศรษฐกิจ และหน่วยในการวิเคราะห์จะให้ความสำคัญแก่การวิเคราะห์แบบสห
วิทยาการแทนที่การใช้กลุ่มพหุนิยมหรือชนชั้น โดยเชื่อมโยงกับแนวคิดเครือข่าย
อำนาจว่าได้มีการปฏิบัติหรือทำหน้าที่อย่างไร ซึ่ง Domhoff ก็ให้ความสำคัญกับ
เครือข่ายอำนาจเช่นเดียวกัน ในฐานะที่เครือข่ายอำนาจเป็นกลไกในการก่อรูป
โครงสร้างอำนาจ เพราะเห็นว่าจุดเริ่มต้นของโครงสร้างอำนาจเกิดจากการสร้าง
เครือข่ายอำนาจขององค์กรต่าง ๆ และโยงกันจนก่อรูปโครงสร้าง ดังนั้นเครือข่าย
อำนาจจึงเปรียบเสมือนอิฐบล็อด (Building Block) สำหรับการก่อรูปโครงสร้าง
ขึ้นมา ในการก่อรูปโครงสร้างอำนาจแบบชนชั้นนำนั้น จะพบว่ากลไกกลางที่จะ

เป็นตัวเชื่อมระหว่างชนชั้นนำท้องถิ่นกับประชาชนทั่วไป คือเครือข่ายของระบบอุปถัมภ์

ในการศึกษาโครงสร้างอำนาจระดับท้องถิ่นนั้น นอกจากการศึกษาตามแนวคิดชนชั้นนำ ยังมีแนวทางการศึกษาในแนวคิดวิเคราะห์อื่นอีก อันได้แก่

แนวคิดพหุนิยม (Pluralism)

มีฐานคิดเกี่ยวกับโครงสร้างอำนาจ คือ ไม่ใช่เพียงชนชั้นนำแค่งroupเดียวที่มีอำนาจในการตัดสินใจในนโยบายต่าง ๆ หากจะประกอบด้วยกลุ่มที่มีหลากหลายบทบาทแตกต่างกันไปในแต่ละนโยบายเนื่องจากอำนาจในการตัดสินใจจะกระจายไปตามฐานทรัพยากร ที่มีไม่เท่ากัน ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรเงิน การจ้างงาน ความเชี่ยวชาญ ตำแหน่งหรือสถานภาพทางสังคม และในกระบวนการกำหนดนโยบายจะมีกลุ่มต่าง ๆ ที่ขัดแย้ง ต่อบรอง และตกลงร่วมกัน และจะพบว่ากลุ่มต่าง ๆ ที่เข้ามามีส่วนร่วมนั้นจะมีผู้มีบทบาททางการเมือง มากกว่าทางด้านเศรษฐกิจและสังคม และผู้นำนั้นจะมีบทบาทเพียงคนกลาง (Broker) เท่านั้น ไม่ใช่ผู้ผูกขาดอำนาจการตัดสินใจ (ธนวัฒน์ ศรีโษษฐ์, 2556, หน้า 39-40) หากก็ถูกวิจารณ์ว่า อิทธิพลของกลุ่มกดดันที่มีต่อนโยบายได้นั้น ไม่ได้ขึ้นกับฐานทรัพยากรเพียงอย่างเดียวหากเกี่ยวกับบริบททางประวัติศาสตร์ อุดมการณ์ และสถาบันที่กระบวนการตัดสินใจนั้นเกิดขึ้น ดังนั้นการจะเข้าใจจึงจำเป็นต้องศึกษาถึงพัฒนาการเชิงประวัติศาสตร์ของนโยบาย รวมทั้งการที่มีความพยายามจะอธิบายว่ากลุ่มธุรกิจมีอำนาจเท่ากับกลุ่มอื่น ๆ นั้น เป็นเรื่องไร้เดียงสาและมีอคติค่อนข้างมาก เนื่องจากกลุ่มธุรกิจเป็นกลุ่มที่มีบทบาทในเชิงเศรษฐกิจมีความสำคัญเพราะการดำเนินการมีผลกระทบต่อคนจำนวนมาก เข้าถึงทรัพยากรทางการเงินและข้อมูลข่าวสารได้มากกว่ากลุ่มอื่น ๆ (พิชาย รัตนดิถก ณ ภูเก็ต, 2552, หน้า 16-17)

แนวคิดพหุภาคี (Corporatism)

ได้รับความสนใจจากนักรัฐศาสตร์ในช่วงต้นทศวรรษ 1970 ซึ่งเชื่อว่าเป็นอุดมการณ์การพัฒนา และเป็นกรอบที่ใช้ในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสังคม เนื่องจากเห็นว่าพหุนิยมไม่สามารถวิเคราะห์และอธิบายสภาพสังคมได้อย่างชัดเจน โดยที่แนวคิดพหุนิยม มองว่าสังคมจะค่อย ๆ แยกความแตกต่างและเกิดความชำนาญเฉพาะด้านมากขึ้นเรื่อย ๆ จนนำไปสู่สังคมประชาธิปไตยแบบเสรีนิยม หากแนวคิดพหุภาคีให้การวิเคราะห์ว่าจะมีการผนวกรวมศูนย์สมาคมหรือองค์กรผลประโยชน์ต่าง ๆ เข้าสู่อำนาจรัฐใหม่อีกครั้งหนึ่ง ทั้งนี้เพื่อหลีกเลี่ยงความตึงเครียดที่จะเกิดขึ้นจากกระบวนการพัฒนาของระบบเศรษฐกิจแบบพหุนิยม (สมศักดิ์ สามัคคีธรรม, 2541, หน้า 25-55)

สำหรับงานที่ใช้กรอบแนวคิดพหุภาคีในการวิเคราะห์โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในประเทศไทยนั้นยังไม่ปรากฏ หากเป็นงานที่ใช้แนวคิดพหุภาคีผสมกับแนวคิดระบบอุปถัมภ์ซึ่งเป็นแนวคิดหลักอันได้แก่ งานวิจัยเรื่อง โครงสร้างอำนาจท้องถิ่น ความขัดแย้ง และการเปลี่ยนแปลง ของพิชาย รัตนดิถก ณ ภูเก็ต (2552) ซึ่งศึกษาเทศบาลนครอุบลราชธานีและเทศบาลเมื่อปัตตานี ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ในเชิงทฤษฎีการเมืองการปกครองท้องถิ่นไทยในระดับเทศบาล มีพลวัตของการปฏิสัมพันธ์เชิงอำนาจแบบอุปถัมภ์เชิงพหุภาคี (Corporate Clientelism) คือมีกลุ่มอำนาจทางยุทธศาสตร์ (Strategic Power Groups) ที่เป็นชนชั้นนำ (Elite) ท้องถิ่นหลายกลุ่มที่มีบทบาทครอบงำการเมืองท้องถิ่น กลุ่มอำนาจแต่ละกลุ่มมีรากฐานทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมแตกต่างกัน กลุ่มเหล่านี้จะรวมตัวกันเป็นพันธมิตรชั่วคราวในการเข้าสู่อำนาจทางการเมือง สายสัมพันธ์ของสมาชิกในแต่ละกลุ่มเป็นความสัมพันธ์ภายใต้ระบบอุปถัมภ์ ซึ่งผู้วิจัยได้อธิบายไว้ว่าเป็นแนวคิดที่อธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจทางเศรษฐกิจกับอำนาจทางการเมือง และระหว่างรัฐกับกลุ่มทางสังคม แนวคิดนี้มี 2 ลักษณะ คือ พหุภาคีนิยมแบบเก่า กับพหุภาคีนิยมแบบใหม่ โดยแบบเก่านั้นอธิบายไว้ว่า รัฐมีอำนาจเหนือกลุ่มทางสังคม โดยรัฐเป็นผู้จัดตั้งหรือสนับสนุนกลุ่มทางสังคมการเมืองขึ้นมาและใช้กลุ่มเหล่านั้นเป็นเครื่องมือในการสร้างความชอบธรรมในการตัดสินใจเชิงนโยบาย ทั้งนี้โครงสร้างอำนาจภายใต้พหุภาคีแบบเก่าคือ จะมีกลุ่มยุทธศาสตร์เชิงอำนาจ (Power Stra-

tegic Groups) หลักในสังคม 3 กลุ่ม คือ รัฐหรือกลุ่มข้าราชการ กลุ่มนักธุรกิจ และกลุ่มสหภาพแรงงาน นโยบายและการตัดสินใจทางการเมืองจะมีลักษณะเป็นอย่างไรนั้นขึ้นกับการต่อรองระหว่างกลุ่มเหล่านี้ (พิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต, 2552, หน้า 161-162)

ส่วนพหุภาคีแบบใหม่ เน้นการวิเคราะห์ที่กระบวนการตัดสินใจเชิงนโยบายและการผูกขาดผลประโยชน์ของตัวแทนกลุ่มต่างๆ ในกระบวนการกำหนดนโยบาย โดยที่รัฐจะมีอำนาจไม่มากเท่ากับแนวคิดพหุภาคีแบบเก่า การเกิดขึ้นของกลุ่มทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มสมาคมนักธุรกิจ กลุ่มสหภาพแรงงานหรือกลุ่มอื่น ๆ เกิดขึ้นโดยอาศัยฐานทรัพยากรของตนเองเป็นหลัก สามารถเข้ามาต่อรองหรือมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเชิงนโยบายกับรัฐ แนวคิดนี้ไม่ได้มองว่าพหุภาคีจะมีเฉพาะกลุ่มรัฐ ธุรกิจ และแรงงานเท่านั้น แต่อาจจะมีกลุ่มอื่น ๆ ที่มีความสำคัญและมีบทบาทในกระบวนการตัดสินใจเชิงนโยบายที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของตนเองด้วย เช่นกลุ่มวิชาชีพ เป็นต้น (Marsh and Stoker, 1995, หน้า 240-241)

ซึ่งสำหรับแนวคิดพหุภาคีนี้ในบริบทของโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในสังคมไทย แนวคิดนี้ยังไม่สอดคล้องพอที่จะนำมาวิเคราะห์สภาพโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น โดยที่แนวคิดนี้ให้การวิเคราะห์ว่าการรวมกลุ่ม สมาคม หรือองค์การผลประโยชน์ต่าง ๆ นอกเหนือภาครัฐ จะมีบทบาทเข้มแข็งขึ้นในการต่อรองและเป็นโครงสร้างอำนาจที่เข้มแข็ง สามารถเข้ามาต่อรอง และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเชิงนโยบายร่วมกับภาครัฐได้ ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วจะพบว่า ในสภาพท้องถิ่นของไทยการรวมกลุ่มในลักษณะดังกล่าวมานั้น ยังไม่สามารถก่อให้เกิดขึ้นได้อย่างเข้มแข็งและมีบทบาทร่วมกับภาครัฐได้ในระดับการร่วมตัดสินใจในนโยบาย หากการเข้าไปมีส่วนในการตัดสินใจร่วมกับภาครัฐได้นั้นเกิดขึ้นจากระบบอุปถัมภ์ผสานกับความเป็นชนชั้นนำมากกว่า

แนวคิดระบบอุปถัมภ์ (Patron-client System)

เป็นแนวความคิดที่ได้รับการยอมรับในวงการศึกษาการเมืองไทยอย่างมากว่า สามารถอธิบายได้ถึงปรากฏการณ์ทั้งทางการเมืองและทางสังคมตั้งแต่ระดับชาติจนถึงระดับท้องถิ่น นักวิชาการให้ความเห็นไว้ว่า (พิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต, 2552,

หน้า 10-11) แนวคิดนี้มีรากฐานอยู่ที่การแลกเปลี่ยนทั้งในเชิงวัตถุประสงค์ประโยชน์ และในเชิงสัญลักษณ์และความเชื่อระหว่างกลุ่มบุคคลสองฝ่าย คือผู้อุปถัมภ์และผู้ใ้ได้อุปถัมภ์ ซึ่งเป็นการแลกเปลี่ยนที่ไม่เท่าเทียมกัน โดยที่อาจเป็นการยินยอมพร้อมใจทั้งสองฝ่ายหรืออาจเป็นภาวะที่ไม่ยินยอมจากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งก็ได้ อาจจะมีการใช้ความรุนแรงเป็นเงื่อนไขที่ให้เกิดความยอมตามเพื่อให้ความสัมพันธ์ดำรงอยู่ต่อไป ซึ่งความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์นี้ มีความขัดแย้งกันเองในความสัมพันธ์ กล่าวคือ ด้านหนึ่งคือความช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างคนสองกลุ่ม แต่อีกด้านหนึ่งแสดงให้เห็นถึงความเอาเปรียบของเจ้านายที่มีต่อลูกน้อง

ในส่วนของการศึกษาโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นนั้น มีนักวิชาการจำนวนหนึ่ง ได้สรุปแนวคิดวิเคราะห์ในระบบอุปถัมภ์ไว้ว่า (ชัยยนต์ ประดิษฐศิลป์ และชัยณรงค์ เครือนวน, 2555, หน้า 29-30) โครงสร้างแบบอุปถัมภ์เป็นแบบแผนความสัมพันธ์ที่อำนาจกระจุกตัวอยู่ที่ผู้นำ ตั้งอยู่บนเครือข่ายความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Relationship) ที่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลสองบุคคล (Dialectic Relationship) ที่มีการแลกเปลี่ยนกันอย่างไม่เท่าเทียมกัน (Unequal Exchange) เครือข่ายอุปถัมภ์จึงประกอบด้วยบุคคลสองประเภท คือ ผู้นำที่อาจมีชื่อเรียกต่าง ๆ เช่น ผู้อุปถัมภ์ ลูกพี่ เจ้านายหรือผู้ใหญ่แล้วแต่บริบท การเป็นผู้นำอุปถัมภ์จะมีฐานทรัพยากรที่สำคัญ คือ อำนาจรัฐ ตำแหน่งหน้าที่ สถานภาพทางสังคมหรือทักษะความรู้ต่าง ๆ ผู้นำจะต้องแสดงบทบาทที่สำคัญ คือ การให้ความคุ้มครองหรือช่วย “เคลียร์” รวมถึงให้ความก้าวหน้าแก่ผู้ตาม ดังนั้นผู้นำอุปถัมภ์อาจใช้วิธีการทั้งพระคุณในลักษณะของนิกบุญหรือพระเดชในแบบเจ้าพ่อก็ได้ ส่วนผู้ตามซึ่งเรียกต่างตามบริบทว่า ผู้ใ้ได้อุปถัมภ์ ลูกน้อง บริวารหรือผู้น้อย ผู้ใ้ได้อุปถัมภ์จะขาดฐานทางทรัพยากรยกเว้นการมีแรงงานของตัวเอง เพื่อการรับใช้ลูกพี่ผู้อุปถัมภ์ ดังนั้นผู้ใ้ได้อุปถัมภ์จะต้องมีค่านิยมที่สำคัญ คือ แนวคิดเรื่องบุญคุณ การรู้จักตัญญูหรือซื่อสัตย์จงรักภักดี (เจมส์ ซี สกอตต์, เจเรมี เคมพ์ และ ฮันส์ ดีเตอร์ เบ็ชเต็ด, 2545)

มีข้อถกเถียงเกี่ยวกับระบบอุปถัมภ์ที่มีอิทธิพลต่อโครงสร้างอำนาจของสังคมไทย ว่าพัฒนาการของสังคมในพื้นที่ชนบทหรือสังคมที่ต่างกันทำให้ความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์มีความแตกต่างกันด้วย และการกำหนดโครงสร้างอำนาจ

มิได้มีเพียงระบบอุปถัมภ์เท่านั้นหากแต่ยังมีความสัมพันธ์ทางอำนาจอื่น ๆ ที่แฝงอยู่ด้วย ขึ้นอยู่กับแต่ละท้องถิ่น (พิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต, 2533) ซึ่งจะพบว่า สอดคล้องกับพลวัตของระบบอุปถัมภ์ซึ่ง เจมส์ ซี สกอตต์ ได้กล่าวไว้ (Scott, 1972)

ระบบอุปถัมภ์เป็นแนวคิดที่ทรงพลังในการอธิบาย และพบว่ากระบวนการก่อเกิดพรรคการเมืองในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ กระบวนการการได้มาซึ่งอำนาจหรือในการเลือกตั้ง กระบวนการบริหารและความขัดแย้งทางการเมืองในสังคมไทยภายใต้แนวคิดอุปถัมภ์ ชี้ให้เห็นถึงความเป็นจริงว่า กลุ่มการเมืองไม่อยู่ในระดับท้องถิ่นหรือระดับชาติมีแนวโน้มที่จะมีคุณลักษณะหลายประการ สอดคล้องกับแนวคิดระบบอุปถัมภ์ (พิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต, 2552, หน้า 14-15)

และที่สำคัญไม่อาจละเลยอิทธิพลและความสำคัญของกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งกระบวนการปฏิรูปการเมืองในยุคปัจจุบันได้ กระบวนการเหล่านี้ย่อมมีผลกระทบต่อความสัมพันธ์ทางสังคมและการเมืองแบบเดิมบ้างไม่มากก็น้อย ซึ่งย่อมจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในด้านรูปแบบและเนื้อหาของระบบอุปถัมภ์

แนวคิดระบบเครือญาติ (Kindship System)

เป็นที่ยอมรับและใช้ศึกษาสังคมชนบทไทยอย่างกว้างขวาง แนวคิดนี้กล่าวไว้ว่า ระบบเครือญาติเป็นความสัมพันธ์ตามระดับแนวนอนที่เกิดขึ้นมาจากความจำเป็นในชีวิตจริงของชาวบ้านในด้านต่าง ๆ ทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง การทหาร และวัฒนธรรม (Popkin, 1979 อ้างถึงใน พิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต, 2533, หน้า 6) ทั้งนี้มีนักวิชาการหลายคนได้ใช้อธิบายสภาพโครงสร้างของสังคมไทยในชนบทว่าเป็นสังคมที่ทำให้บุคคลต้องร่วมมือกัน ช่วยเหลือกัน มีความเป็นเอกภาพพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ชาวบ้านยึดถือคตินิยมในการดำรงระบบ และเป็นระบบที่เป็นรากเหง้าของสังคม (กาญจนา แก้วเทพ, 2527, ไพฑูรย์ เครือแก้ว, 2515 และ สุเทพ สุรินทร์ภักดิ์, 2551) เห็นแต่ด้านดีของสังคมไทยในชนบท ซึ่งได้รับการโต้แย้งว่าเป็นการมองแบบองค์รวม (Holism) และเป็นจินตนิยม (Romanticism) มองเห็นแต่ภาพความสวยงาม ซึ่งเป็นเพียงด้านหนึ่งของความสัมพันธ์เท่านั้น ในความ

จริงยังมีความสัมพันธ์ด้านอื่น ๆ ที่จะต้องนำมาพิจารณา เนื่องจากพลวัตภายในหมู่บ้านน่าจะมีการเปลี่ยนแปลง ไม่ว่าจะระบบทุนนิยมหรืออิทธิพลของรัฐจะเข้าไปแทรกแซงหรือไม่ก็ตาม (พิชาย รัตนดิกลง ฅ ฎุเก็ด, 2533)

ซึ่งในที่สุดแล้วจะพบว่าในการศึกษาโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นของไทย มีการนำแนวคิดระบบเครือญาติมาอธิบายสภาพเศรษฐกิจและสังคมไทย แต่จะให้เกิดพลังในการอธิบาย เห็นภาพสังคมเศรษฐกิจการเมืองของไทย ต้องนำผสมผสานร่วมอธิบายกับแนวคิดอื่นด้วย (พิชาย รัตนดิกลง ฅ ฎุเก็ด, 2533)

แนวคิดระบบชนชั้น (Class Structure)

นักวิชาการไทยกล่าวไว้ว่า แนวคิดโครงสร้างทางชนชั้นในสังคมไทยชนบท เป็นแนวคิดที่ใช้อธิบายปรากฏการณ์ในชนบทของไทย และระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเป็นสิ่งที่ทำให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างชนชั้นได้ชัดเจนมากขึ้น ดังนั้นการมองว่าภาพชนบททุกแห่งเหมือนกัน ๆ กัน ในอดีต จึงไม่ใช่ภววิสัยที่สอดคล้องกับความเป็นจริงและความเปลี่ยนแปลงไป (พิชาย รัตนดิกลง ฅ ฎุเก็ด, 2533, หน้า 14-16) และในประเด็นของระบบทุนนิยมที่มีผลต่อโครงสร้างอำนาจนั้น นักวิชาการชาวตะวันตก ได้อธิบายว่า ความแตกต่างในการถือครองที่ดินถือเป็นพื้นฐานในการแบ่งชนชั้นในสังคมชนบทของไทย (Potter, 2526 และ Kaufman, 1960) ซึ่งชนชั้นเจ้าของที่ดินจะเป็นผู้มีอำนาจทางการเมืองและผู้นำของหมู่บ้าน มีอำนาจเหนือชาวบ้านที่ไม่มีที่ดินของตนเอง ลูกจ้างหรือเช่า หากในอีกด้านหนึ่ง ได้มีการศึกษาและอธิบายว่าการแผ่ขยายของระบบทุนนิยมทำให้ชนบทในภาคกลางของไทยมีความแตกต่างทางชนชั้นมากขึ้นอย่างชัดเจน โดยเฉพาะความเป็นเจ้าที่ดินหรือชาวนารวยกับชาวนายากจนไร้ที่ดิน (วิทยากร เชียงกุล, 2525 และ อานันท์ กาญจนพันธ์, 2527) เช่นนี้เองก่อให้เกิดชนชั้นที่ควบคุมปัจจัยการผลิต มีอำนาจและอิทธิพลเหนือชนชั้นอื่น ๆ และจะพบว่าผู้นำในสังคมชนบทของไทย มักจะเลือกจากชนชั้นเจ้าของที่ดิน และความเป็นชนชั้นในสังคมไทย ผูกติดอยู่กับระบบความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์และจากความสัมพันธ์ดังนี้ ทำให้การต่อสู้ทางชนชั้นในชนบทของไทยไม่ปรากฏชัดเจน แม้สังคมไทยจะมีพัฒนาการและความเป็นมาภายใต้ระบบบุญคุณ ระหว่างผู้อุปถัมภ์กับผู้รับอุปถัมภ์แต่ความขัดแย้งในชนบทในเรื่อง

ชนชั้นก็เกิดขึ้นและดำรงอยู่ตลอดเวลา และอาจก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงได้ในโครงสร้างอำนาจหากมีการรวมกันเพื่อต่อสู้ทางชนชั้น (พิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต, 2533, หน้า 15-16)

แนวคิดเรื่องกลุ่มการเมืองหรือฝักฝ่าย (Faction)

คือ การที่มีกลุ่มที่มีความขัดแย้งกันทางการเมือง แต่เป็นความขัดแย้งที่ไม่ถาวรและไม่เป็นทางการ กลุ่มจะมีความเข้มแข็งเมื่อได้รับการกระตุ้นหรือเกิดพิพาทกันในการควบคุมทรัพยากรหรือคน สมาชิกของกลุ่มมีหลักการต่าง ๆ นานา แตกต่างกันไปหลายประการ เช่น ความเป็นเครือญาติกัน ความสัมพันธ์ระหว่างผู้อุปถัมภ์กับผู้ใต้อุปถัมภ์ ความผูกพันทางด้านศาสนา เศรษฐกิจ สังคม หรือการเมือง หรืออาจผสมปนเปกันไป ส่วนการเคลื่อนไหวจะเป็นไปตามรูปแบบโครงสร้างแบบหัวหนากับลูกน้อง บทบาทของสมาชิกจะไม่ชัดเจนและผลตอบแทนขึ้นอยู่กับผู้นำ (Nicholas, 1965; Firth, 1957) ซึ่งในโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นของไทยการเป็นฝักฝ่ายมาจากการมีกลุ่มอุปถัมภ์อยู่หลายกลุ่ม และกลุ่มเหล่านี้แบ่งเป็นฝักฝ่ายที่มีความขัดแย้งกัน การเกิดกลุ่มฝักฝ่ายอาจเกิดจากสาเหตุประการเดียว หรือหลากหลายประการ ล้วนมีผลต่อการกำหนดโครงสร้างทั้งสิ้น (พิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต, 2533, หน้า 17)

มีข้อถกเถียงว่าแนวคิดเรื่องฝักฝ่ายเป็นพัฒนาการอีกขั้นหนึ่งของความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ เนื่องจากลักษณะกลุ่มการเมืองที่เกิดขึ้นมักจะมีการจัดระเบียบความสัมพันธ์ภายในกลุ่มแบบอุปถัมภ์ที่มีความผูกพันในอาชีพเดียวกัน มีผลประโยชน์ร่วมกัน การที่อยู่ในชนชั้นเดียวกันอันก่อให้เกิดการก่อตัวแบบฝักฝ่ายไม่ได้มีลักษณะมั่นคงถาวร ขึ้นอยู่กับความลงตัวของผลประโยชน์ อาจเปลี่ยนชั้วไปตามการตกลงกันภายใต้เงื่อนไขแห่งผลประโยชน์ (พิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต, 2533, หน้า 30-31) และเชื่อว่าแนวโน้มในอนาคตจะเกิดโครงสร้างได้ชัดเจนและมีเพิ่มขึ้นในท้องถิ่นเนื่องเพราะมีการแย่งชิงผลประโยชน์ในท้องถิ่นเพิ่มขึ้นไปในลักษณะของกลุ่มที่มีผลประโยชน์ร่วมภายใต้เงื่อนไขต่าง ๆ เช่น การแย่งชิงตำแหน่งผู้นำในชุมชน แย่งชิงทรัพยากรจากภายนอกอันได้แก่โครงการพัฒนาต่าง ๆ และจะเกิดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มคนที่ยากจนกับคนที่ร่ำรวยในท้องถิ่น

แนวคิดเกี่ยวกับการสะสมทุนเบื้องต้น (Primitive Accumulation of Capital)

เป็นแนวคิดที่สามารถนำมาประกอบในการวิเคราะห์โครงสร้างอำนาจ เนื่องจากเมื่อพิจารณาจากบริบทและปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นต่าง ๆ ของไทย จะพบว่าแนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับสภาพการณ์ของท้องถิ่น ที่ในบางท้องถิ่นสภาพสังคมและเศรษฐกิจยังเป็นเศรษฐกิจที่มาจากภาคทุนท้องถิ่น และเป็นทุนที่ไม่ได้มีขนาดใหญ่ระดับชาติตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน การประกอบการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นภาคการประกอบการรายย่อย เศรษฐกิจภาคการเกษตร มีการผูกขาดทางเศรษฐกิจในบางประเภท และการประกอบการมีทั้งธุรกิจที่ถูกกฎหมาย ธุรกิจสีดำ และธุรกิจสีเทา ซึ่งการสะสมทุน (Capital Accumulation) หมายถึง การเพิ่มปริมาณสินค้าประเภททุน ซึ่งทุนที่เพิ่มขึ้นอันเป็นผลมาจากการสะสมทุนนั้นสะท้อนถึงความสามารถของหน่วยผลิตที่พัฒนาขึ้นและสามารถตอบสนองต่อความต้องการในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2550)

ทั้งนี้การสะสมทุนเบื้องต้น ก่อให้เกิดกระบวนการกระจุกตัวของความมั่งคั่งของชนชั้นนายทุนก่อนการเกิดขึ้นของวิถีการผลิตแบบทุนนิยม ซึ่งนักวิชาการได้ตีความแบบใหม่และเสนอแนวคิดวิเคราะห์การสะสมทุนเบื้องต้นที่มีความต่อเนื่องยั่งยืน (Inherent – Continuous Primitive Accumulation) แทนแนวคิดการสะสมทุนเบื้องต้นในรูปแบบเก่า (ชัชชนนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และชัชณรงค์ เครือนวน , 2555, หน้า 28-29)

กระบวนการสะสมทุนเบื้องต้นก่อให้เกิดการแตกตัวทางสังคมในชุมชนท้องถิ่น (Social Differentiation) และจัดคนในชุมชนออกเป็นกลุ่ม ที่มีความลดหล่นกันตามฐานะของทรัพย์สิน นอกเหนือจากการใช้ตำแหน่งหน้าที่หรือสถานภาพทางสังคมตามที่เป็นมาในอดีต กระบวนการนี้เรียกกันว่าการแบ่งชั้นทางสังคม (Social Stratification) ซึ่งเกิดจากการที่ผู้นำท้องถิ่นสามารถสะสมความมั่งคั่ง จากธุรกิจ ทั้งที่ผิดกฎหมาย กลายมาเป็นนายทุนท้องถิ่น เช่น พ่อค้า (Merchant) เจ้าที่ดิน (Landlord) หรือผู้ให้กู้ดอกเบี้ยสูง (Usury) กลุ่มนายทุนท้องถิ่น และได้ก้าวขึ้นมาเป็นชนชั้นนำท้องถิ่น (Local Elite) โดยการสร้างเครือข่ายอุปถัมภ์ขึ้นมาเพื่อให้เกิดเป็นโครงสร้างอำนาจที่ตอบสนองผลประโยชน์และคุณค่าของตัวเอง จนสามารถ

เข้าไปมีบทบาททางการเมืองระดับชาติ ผ่านกระบวนการเลือกตั้ง นายทุนท้องถิ่น จึงมีอำนาจทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ (อิทธิพล) ในเวลาเดียวกัน ซึ่งเป็นลักษณะของนายทุนเจ้าพ่อ (Beta court & Garcia จาก Schnider and Zarata, 1994, p. 175 อ้างถึงใน ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และชัยณรงค์ เครือนวน, 2555)

แนวคิดการสะสมทุนเบื้องต้นมีการพัฒนาเป็นแนวคิดการสะสมทุนในยุคโลกาภิวัตน์ โดยถึงจุดที่เกิดวิกฤตของทุนนิยม ตามแนวคิดการสะสมทุนของมาร์กซ์ซึ่งสามารถอธิบายได้ว่าวิกฤตเกิดขึ้นได้อย่างไร หากไม่สามารถอธิบายได้ว่าเหตุใดวิกฤตจึงลุกลามไปยังสังคมอื่น ๆ และนำมาอธิบายสถานการณ์ในโลกปัจจุบันได้อย่างไร (ปวงชน อุณจะนำ, 2558) เดวิด ฮาร์วีย์ (David Harvey, 2003) จึงอธิบายแนวคิดการสะสมทุนโดยนำบริบทโลกและศาสตร์สาขาใหม่ ๆ เข้ามาอธิบายเป็นแนวคิดการสะสมทุนในยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งนายทุนกระทำการโดยการย้ายฐานการผลิตไปยังประเทศที่มีต้นทุนต่ำกว่า ซึ่งผลที่สูติวิกฤตจะถูกชะลอลออกไป ฮาร์วีย์เรียกการสะสมทุนแบบนี้ว่า การสะสมทุนโดยการช่วงชิง (Accumulation by Dispossession) เป็นผลให้วิกฤตเศรษฐกิจโลกจะลุกลามและรุนแรง ซึ่งเป็น "วิกฤตของทุนนิยม" (Crises of Capitalism) ซึ่งการสะสมทุนโดยการช่วงชิงเป็นการสะสมทุนซึ่งเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในระดับโลก (Harvey, 2003, p. 139) และเปิดโอกาสให้เกิดกลไกใหม่ที่รัฐและนายทุนจะเข้าไปแสวงหาประโยชน์จากคนท้องถิ่นนำไปสู่ความเหลื่อมล้ำทางชนชั้นภายในชุมชนและท้องถิ่นได้

ผู้เขียนเห็นว่าแนวคิดการสะสมทุนเบื้องต้น เป็นแนวคิดที่สามารถนำมาวิเคราะห์โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในสังคมไทยได้ จะเห็นได้ว่าการสะสมทุนเบื้องต้นของโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในสังคมไทยล้วนมาจากการที่สามารถสะสมความมั่งคั่ง จนกลายมาเป็นนายทุนท้องถิ่น ทั้งพ่อค้า เจ้าของที่ดิน นายทุนเงินกู้ และคนเหล่านี้ล้วนเป็นชนชั้นนำท้องถิ่น โดยอาจสร้างเครือข่ายเชิงอุปถัมภ์จนกลายเป็นโครงสร้างอำนาจ รวมทั้งแนวคิดการสะสมทุนในยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองในท้องถิ่นอันมาจากระบบทุนนิยม อันจะทำให้เห็นถึงพัฒนาการของการสะสมทุน และการก่อตัวของโครงสร้างอำนาจตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันในพื้นที่ที่จะศึกษาได้อย่างชัดเจน

แนวคิดเกี่ยวกับโครงสร้างอำนาจรัฐ

หมายถึง การจัดระบบความสัมพันธ์ทางอำนาจการเมืองการปกครอง ซึ่งเป็นแกนหลักของความสัมพันธ์ทางอำนาจทั้งปวง ซึ่งโครงสร้างอำนาจรัฐของไทย มีลักษณะรวมศูนย์เข้าสู่ส่วนกลางโดยเริ่มขึ้นตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 หากก่อนหน้านี้นี้และถอยหลังไปจนถึงสมัยกรุงศรีอยุธยา ความสัมพันธ์ทางการเมืองของชนชั้นปกครองมีลักษณะกระจายอำนาจสูงมาก แต่เป็นการกระจายอำนาจกันในระหว่างผู้มีอำนาจ ในหมู่ขุนนาง และระหว่างขุนนางกับพระมหากษัตริย์ซึ่งยอมรับศักดิ์ศรีฐานะกันด้วยระบบบรรณาการ (Tribute) มากกว่าใช้การบังคับบัญชากันแบบสมัยใหม่หรือความสัมพันธ์กันในเชิงบริหาร โดยวัฒนธรรมอุปถัมภ์ค้ำจุน (Patron and Client Relationship) เป็นส่วนสำคัญที่โครงสร้างอำนาจรัฐไทยใช้เป็นเครื่องมือในการกำหนดพันธะหน้าที่ (Obligation) ระหว่างผู้มีฐานะต่างกัน (เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, 2553, หน้า 7) มีรูปแบบความสัมพันธ์ที่เป็นความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ที่รวมอยู่ในโครงสร้างของระบบราชการมาโดยตลอด แบ่งคนออกเป็น 2 ชั้น คือ ชนชั้นปกครอง ที่เรียกว่า ขุนนาง และชนชั้นที่ถูกปกครองคือไพร่และทาส แม้ในปัจจุบันจะมีการปฏิรูประบบการปกครองใหม่แต่รูปแบบความสัมพันธ์ในสังคมก็ยังมีระบบอุปถัมภ์อยู่เช่นเดิมซึ่งอยู่ในรูปแบบของระบบราชการสมัยใหม่

ทั้งนี้ในอดีตอำนาจของรัฐไทยไม่ได้แทรกไปในทุกส่วน หากมีความเปลี่ยนแปลงมากภายหลังการปฏิรูประบบราชการใน พ.ศ. 2435 ซึ่งเป็นการขยายโครงสร้างอำนาจรัฐอย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน และเป็นโครงสร้างอำนาจทั้งเชิงกำลังบังคับ และเชิงอุดมการณ์ ทำให้รัฐสามารถครอบงำประชาชนได้มากขึ้นผ่านการทำงานของโครงสร้างอำนาจ และ ด้วยการจัดระบบบริหารราชการแบบใหม่นี้เป็นผลให้เกิดระบบราชการส่วนภูมิภาค ซึ่งทำให้ท้องถิ่นไม่สามารถพัฒนาตนเองได้ถูกครอบงำด้วยข้าราชการทหารและพลเรือนเป็นเวลานาน หากการพัฒนาโครงสร้างทางการเมืองเพิ่งเกิดขึ้นอย่างจริงจังเมื่อ พ.ศ. 2540 มีการเกิดองค์กรอิสระ เป็นการแยกโครงสร้างใหม่ ๆ ขึ้นมาให้ทำหน้าที่ตรวจสอบองค์กรอื่น ๆ ที่มีอยู่ (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2556)

แนวคิดเรื่องอุดมการณ์และการครองอำนาจนำ (Ideology and Hegemony)

ซึ่งแนวคิดทฤษฎีเรื่องอุดมการณ์ของหลุยส์ อัลตุสแซร์ และการครองอำนาจนำของอันโตนิโอ กรัมสกี เป็นแนวคิดที่เน้นว่า “ในกิจกรรมทางสังคมและการเมืองนั้น ทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติการไม่อาจแยกจากกันได้โดยสิ้นเชิง ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมการเมืองจะมีความสัมพันธ์กับจังหวะที่เคลื่อนไหวไปในชีวิตประจำวันของผู้คนในสังคมเสมอ” จะเห็นได้ว่า แนวคิดของกรัมสกีและอัลตุสแซร์ มีความสอดคล้องกันที่ชี้ให้เห็นความสำคัญและเข้าใจโครงสร้างส่วนบนที่ยึดกุมความคิดและจิตใจของชนชั้นได้ปกครองในระดับชีวิตประจำวันและสามัญสำนึก (Common Sense) ให้ยินยอมต่ออำนาจของชนชั้นปกครอง โดยหลักการสร้างเหตุผลของทุนนิยมที่เข้ามาครอบงำจิตสำนึกของมวลชนผ่านกลไกอุดมการณ์ (กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน, 2553, หน้า 166)

แนวคิดการครองอำนาจนำเชื่อว่าชนชั้นนายทุนมีอำนาจเหนือผู้อื่นได้ โดยต้องอาศัยพลังทางการเมือง และอาศัยเครื่องมือทางอุดมการณ์อันได้แก่ สถาบันต่าง ๆ ของประชาสังคม (Civil Society) องค์การทางศาสนา ครอบครัวยุทธภาพแรงงานล้วนเป็นเครื่องมือทางอุดมการณ์ของทุนนิยม

และในส่วนของโครงสร้างอำนาจรัฐนั้น การครองอำนาจนำอธิบายไว้ว่ารัฐเองก็ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างอำนาจทางการเมืองบีบบังคับชนชั้นอื่น แต่เสถียรภาพของสังคมทุนนิยมขึ้นอยู่กับอำนาจครอบงำทางอุดมการณ์ของชนชั้นแรงงาน (แก๊งกิจ กิติเรียงลาภ, 2550)

โดยอำนาจนำนั้นเป็นการรวมตัวกันของอุดมการณ์กับวัฒนธรรม ซึ่งมีลักษณะเป็นอุดมการณ์ที่หยั่งรากฝังลึกเหมือนวัฒนธรรม และในขณะเดียวกันก็เป็นวัฒนธรรมที่มีลักษณะครอบงำชักนำและรับใช้อำนาจหรือผลประโยชน์ของชนบางกลุ่มเหมือนอุดมการณ์ (เกษียร เตชะพีระ, 2550)

จะเห็นว่าแนวคิดเกี่ยวกับโครงสร้างอำนาจรัฐ แนวคิดเรื่องอุดมการณ์ และแนวคิดการครองอำนาจนำ เป็นแนวคิดที่เกี่ยวพันกันหากนำมาวิเคราะห์โครงสร้างอำนาจท้องถิ่น โดยจะพบว่า การใช้อุดมการณ์เป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างให้เกิดขึ้นของการครองอำนาจนำ และการครองอำนาจนำนั้นเป็นการ

สร้างจากชนชั้นนายทุน ซึ่งได้แก่ชนชั้นนำโดยการครองอำนาจนำนี้อาจผ่านการ
การใช้โครงสร้างอำนาจรัฐเป็นเครื่องมือด้วยเช่นกัน ในขณะเดียวกัน โครงสร้าง
อำนาจรัฐซึ่งกระทบต่อโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นก็เป็นผลจากอุดมการณ์และ
วัฒนธรรมที่ครอบงำในสังคม การสร้างอำนาจนำ เป็นไปเพื่อสร้างความชอบธรรม
ของโครงสร้างอำนาจในท้องถิ่น และพบว่า ในท้องถิ่นนั้นโครงสร้างอำนาจรัฐเป็น
เครื่องมือสำคัญยิ่งของโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น การใช้แนวคิดดังกล่าวในการ
วิเคราะห์ จะทำให้เห็นถึงพัฒนาการของโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นได้ชัดเจน

จากองค์ความรู้เกี่ยวกับโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นทั้งในบริบทสากล และ
องค์ความรู้จากการศึกษาท้องถิ่นในสังคมไทย จะพบว่าในการศึกษาโครงสร้าง
อำนาจท้องถิ่นในประเทศไทยนั้น สามารถนำแนวความคิดต่าง ๆ มาเป็นเครื่องมือ
ในการวิเคราะห์โดยขึ้นอยู่กับบริบทของท้องถิ่นที่จะศึกษา ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าการ
ศึกษาโครงสร้างอำนาจให้เกิดความลึกซึ้งและสอดคล้องกับบริบทที่เกิดขึ้นในท้อง
ถิ่นของไทย ยังคงต้องใช้แนวคิดหลักในลักษณะตัวแบบผสมผสาน (Mixed
Model) ระหว่างแนวคิดชนชั้นชั้นนำ และแนวคิดระบบอุปถัมภ์ เนื่องจาก
ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นโดยมากนั้นมีแนวโน้มที่โครงสร้างอำนาจกระจุกตัวอยู่ที่
ชนชั้นนำ กล่าวคือในกลุ่มตระกูลที่เป็นขุนนางซึ่งเป็นผู้มีอำนาจทางการเมืองเก่า และ
ในกลุ่มของผู้ที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจ ส่วนการวิเคราะห์ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์
อันเป็นสภาพการณ์ที่ปรากฏขึ้นชัดเจนในสังคมการเมืองของท้องถิ่น โดยเฉพาะ
ในเชิงของโครงสร้างอำนาจในท้องถิ่นที่เห็นได้ชัดเจนว่าโครงสร้างอำนาจแบบ
อุปถัมภ์มีบทบาท อันเห็นได้จากในการศึกษาที่เกี่ยวข้อง และนอกเหนือจากนี้แล้ว
มีแนวคิดอื่น ๆ ที่ควรคำนึงถึงในการนำมาเป็นกรอบในการวิเคราะห์ ได้แก่ แนวคิด
พหุภาคี ซึ่งเมื่อพิจารณาควคู่ไปกับแนววิเคราะห์แบบอุปถัมภ์ ผสมผสานเป็นแนว
วิเคราะห์อุปถัมภ์เชิงพหุภาคี (Corporate Clientelism) ได้ ซึ่งในปัจจุบันท้องถิ่นมี
ปรากฏการณ์คือมีกลุ่มอำนาจที่เป็นชนชั้นนำท้องถิ่นหลายกลุ่มมีบทบาทครอบงำ
การเมืองท้องถิ่น และมีความหลากหลายของรากฐานทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรม
เพื่ออำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจจึงอาจจะรวมตัวกันเป็นพันธมิตรชั่วคราว
ได้ภายใต้ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ รวมทั้งในบางท้องถิ่นมีกลุ่มในภาคประชา
สังคมที่เคลื่อนไหวอยู่ซึ่งแม้จะเคลื่อนไหวไม่ต่อเนื่อง หากแนวคิดเชิงพหุภาคีก็ยังคง
ควรคำนึงถึงในการนำมาเป็นเครื่องมือวิเคราะห์โครงสร้างอำนาจ โดยเฉพาะ

ปรากฏการณ์ในภายหลังการปฏิรูปการเมือง พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา

แนวคิดระบบเครือข่ายนี้ แนวคิดนี้มีอำนาจนำมาวิเคราะห์ได้เพียงลำพังหากต้องผสมผสานร่วมกับแนวคิดอื่น ซึ่งอาจใช้ผสมผสานร่วมกับแนวคิดระบบอุปถัมภ์ในการวิเคราะห์สังคม เศรษฐกิจ การเมือง จะพบว่าในท้องถิ่นหลายแห่งยังคงมีปรากฏการณ์การสถาปนาตระกูลการเมือง ซึ่งในกระแสความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมอุปถัมภ์ ระบบเครือข่ายจะค่อย ๆ ลดบทบาทเกิดการแข่งขันระหว่างญาติในกลุ่มตระกูลเดียวกัน ดังนั้น

แนวคิดระบบชนชั้น จะพบว่าแม้สังคมไทยในปัจจุบันมีความเป็นชนชั้นอยู่บ้าง แต่ในสภาพสังคมเศรษฐกิจของไทยโดยภาพรวมมีความเป็นสังคมเกษตรกรรมและความชนบทยังคงอยู่ ความเป็นชนชั้นของคนในสังคมมิได้ก่อให้เกิดความขัดแย้ง มีกลุ่มผู้นำ ที่เรียกได้ว่าชนชั้นนำแต่ก็มีลักษณะอุปถัมภ์และพึ่งพิงกันและกันมาโดยตลอด มีการพัฒนาตนเองของชนชั้นระดับรองขึ้นสู่ชนชั้นนำ และผู้นำทางอำนาจท้องถิ่นในพื้นที่ก็มีลักษณะคาบเกี่ยวอยู่หลายชนชั้น ดังนั้นลักษณะความเป็นชนชั้นจะมีอยู่เจือจาง สภาพความเป็นชนชั้นที่แท้จริงผูกติดอยู่กับระบบอุปถัมภ์ดังนั้นในการศึกษาโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นควรจะพิจารณาประกอบกับระบบอุปถัมภ์ อันจะสะท้อนลักษณะโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นได้ลุ่มลึกและชัดเจนมากกว่า (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2527)

ในส่วนแนวคิดแบบฝักฝ่ายนั้น อาจเป็นแนวคิดที่ควรคำนึงถึงโดยเฉพาะ ปรากฏการณ์หลังการปฏิรูปการปกครองท้องถิ่น พ.ศ.2540 เป็นต้นมา เนื่องจากมีการเกิดขึ้นของกลุ่มการเมือง กลุ่มองค์กรภาคเอกชน ภาคสาธารณะเพิ่มมากขึ้น ในท้องถิ่นต่าง ๆ และมีกิจกรรมอย่างต่อเนื่องทั้งกลุ่มที่เข้มแข็งและไม่เข้มแข็ง ซึ่งมีส่วนในการผลักดัน และต่อต้านกลุ่มการเมืองที่อยู่ฝ่ายตรงข้าม และบางกลุ่มมีข้อมูลว่าได้รับการสนับสนุนจากฝ่ายการเมือง

แนวคิดการสะสมทุนเบื้องต้น และการสะสมทุนในกระแสโลกาภิวัตน์หรือการสะสมทุนแบบช่วงชิง (Accumulation by Dispossession) ของเดวิด ฮาร์วีย์ ซึ่งพบว่าในท้องถิ่นไทยมีลักษณะของผู้ประกอบการรายย่อยทั้งทางด้านการค้า อุตสาหกรรม และเกษตรกรรมรายย่อย และผู้ประกอบการรายย่อยเหล่านี้มักมีความสัมพันธ์กับทุนและอำนาจรัฐ เมื่อพิจารณาถึงการสะสมทุนเบื้องต้นในรูปแบบ

เก่า จะพบว่าในท้องถิ่นโดยมากนั้นเป็นการสะสมความมั่งคั่งและทุนทางเศรษฐกิจ อันเกิดจากการผูกขาดทางเศรษฐกิจซึ่งมีความสัมพันธ์ระหว่างทุนและรัฐในรูปแบบของภาษี ส่วย ตั้งแต่ในสังคมสมัยศักดินาที่ชนชั้นนำมีบทบาทหลักในการสะสมทุนในบางกลุ่มเท่านั้น และในระยะเวลาต่อ ๆ มา การสะสมทุนปรากฏในรูปแบบของการคอร์รัปชัน การแก่งกำไรมากเกินไป การประกอบธุรกิจสีดำนหรือสีเทา ซึ่งสะท้อนถึงการสะสมทุนเบื้องต้นในรูปแบบเก่าที่ค่อย ๆ พัฒนาขึ้นเป็นการสะสมทุนเบื้องต้นในรูปแบบใหม่ที่มีความหลากหลายมากขึ้น คือการสะสมทุนที่มีบทบาทในการพัฒนาระบบทุนนิยม ซึ่งเป็นอุดมการณ์ในการสร้างความชอบธรรมในการสะสมทุน รวมไปถึงบริบทของอิทธิพลในกระแสโลกาภิวัตน์ด้วย ซึ่งเป็นบริบทภายนอกที่ประกอบกับแนวคิดเสรีนิยมใหม่ที่เข้ามามีอิทธิพลต่อท้องถิ่นมาก การสะสมทุนก็เปลี่ยนแปลงรูปแบบ ซึ่งแนวคิดของฮาร์วีย์จะสามารถนำมาประยุกต์ในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของการสะสมทุนและโครงสร้างอำนาจได้ดี

สำหรับแนวคิดในเรื่องอุดมการณ์ แนวคิดการครองอำนาจนำ และแนวคิดโครงสร้างอำนาจรัฐ จะเป็นการพัฒนาการศึกษาเกี่ยวกับโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นให้เกิดความลุ่มลึกชัดเจนยิ่งขึ้น ในปัจจุบันการศึกษาวิจัยมีการพัฒนาให้เป็นสหวิทยาการ (Interdisciplinary) มีการบูรณาการศาสตร์มากขึ้น โดยคำนึงถึงมิติต่าง ๆ อันรวมไปถึงมิติทางด้านวัฒนธรรมและอุดมการณ์นอกเหนือจากมิติทางด้านการเมืองและเศรษฐกิจ ดังนั้นแนวคิดดังกล่าวอาจนำมาเป็นกรอบในการวิเคราะห์ในการศึกษาโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นได้ โดยแนวคิดโครงสร้างอำนาจรัฐเป็นปัจจัยสำคัญก่อให้เกิดโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น แนวคิดทางด้านอุดมการณ์ และการครองอำนาจนำที่เป็นที่มาของการเกิดโครงสร้างอำนาจทั้งส่วนบนและส่วนล่าง

ในส่วนของแนวคิดเรื่องอุดมการณ์และการครองอำนาจนำ เมื่อผสมผสานกับแนวคิดโครงสร้างอำนาจรัฐ ซึ่ง ไฮม์ (2554) ได้อธิบายไว้ว่าหมายถึงรัฐและกลไกของรัฐ องค์กรของรัฐที่เข้าไปมีบทบาทในท้องถิ่น อันได้แก่กลไกของรัฐทางด้านเศรษฐกิจและการเมือง เช่นส่วนราชการในจังหวัด อำเภอ ที่เข้ามามีบทบาทในท้องถิ่น ตลอดจนการลงทุนทางด้านเศรษฐกิจของรัฐ เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย กระทรวงอุตสาหกรรม เป็นต้น ที่เข้ามามีบทบาทในท้องถิ่น

และกลุ่มทุนทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ กลุ่มทุนจากต่างประเทศ ซึ่งเข้ามาลงทุนและมีบทบาทในท้องถิ่นจนสามารถสถาปนาตนเป็นโครงสร้างอำนาจสำคัญในท้องถิ่นได้ (โอฬาร ถิ่นบางเตียว, 2554, หน้า 82) ดังนั้นในการวิเคราะห์โครงสร้างอำนาจ สามารถที่จะผสมผสานแนวคิดดังกล่าวเพื่อใช้ในการวิเคราะห์ก็ได้ จะเห็นได้ว่าการสร้างอุดมการณ์ การสะสมทุนของชนชั้นสูงซึ่งเป็นชนชั้นที่มีอิทธิพลในสังคมสามารถนำเสนออุดมการณ์ และครองอำนาจนำในสังคมได้ โดยผ่านกลยุทธ์ต่าง ๆ ที่แทรกซึมไปในชีวิตประจำวัน แนวคิดต่าง ๆ ของ กรัမ်สกี สามารถนำมาวิพากษ์ปรากฏการณ์ของสังคมไทยได้อย่างดี เนื่องจากสังคมไทยเป็นระบบสังคมเก่า ที่ต้องต่อสู้ต่อรองกับอำนาจศักดินา เป็นสังคมที่ปิดกั้นทางความคิด ภายใต้การทำงานของอุดมการณ์หลักของชนชั้นปกครองที่มุ่งช่วงชิงพื้นที่ทางความคิด เพื่อสร้างความหมายให้ชนชั้นที่ถูกละทิ้งรู้สึกถึงการพัฒนาไปในทางที่ดียิ่งขึ้น การใช้อุดมการณ์เป็นเครื่องมือ การครองอำนาจของชนชั้น และส่งผ่านอุดมการณ์ที่แฝงมาในรูปแบบความสัมพันธ์ของ ภาพ สัญลักษณ์ ที่ชนชั้นผู้ปกครองใช้กำหนดความหมายให้กับสิ่งต่าง ๆ จนกลายเป็นกลไกโครงสร้างอำนาจรัฐ ซึ่งนั่นเท่ากับว่า โครงสร้างเป็นตัวการในการกำหนดทั้งความหมาย และหน้าที่ของสิ่งต่าง ๆ ในสังคม จนกระทั่งสะท้อนออกมาในรูปของโครงสร้างอำนาจ และพัฒนาการความเปลี่ยนแปลงของอุดมการณ์ รวมทั้งการครองอำนาจนำ ซึ่งสามารถก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในพัฒนาการโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นด้วยเช่นกัน

จากงานการศึกษาโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในประเทศไทยที่ผ่านมา จะพบว่า แนวคิดหลักที่นำมาใช้ในการศึกษาคือแนวคิดชนชั้นนำ แนวคิดระบบอุปถัมภ์ และมีแนวคิดอื่นนำมาผสมผสานเพื่อศึกษาวิเคราะห์โครงสร้างอำนาจในท้องถิ่นต่าง ๆ ซึ่งวิธีการศึกษาที่โดดเด่นในระยะหลังคือแนวทางการศึกษาแบบเศรษฐศาสตร์การเมืองโดยเฉพาะอย่างยิ่งในการศึกษาโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในภูมิภาคตะวันออกเฉียงของไทย ซึ่งในการศึกษาโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นด้วยแนวคิดผสมผสานนี้ อันเห็นได้จากงานวิจัยจำนวนมาก อาทิ งานวิจัยเรื่อง โครงสร้างอำนาจและการสะสมทุนในจังหวัดชลบุรี (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และ ชัยณรงค์ เครือนวน, 2555) ซึ่งใช้กรอบแนวคิดแบบชนชั้นนำมาเป็นเครื่องมือ

ในการวิเคราะห์เชิงโครงสร้างและเชื่อมโยงกับการสะสมทุนดังนั้นจึงใช้แนวคิดการสะสมทุนเบื้องต้นเครื่องมือวิเคราะห์ด้วย เนื่องจากการวิเคราะห์โครงสร้างอำนาจในการวิจัยอยู่บนฐานการวิเคราะห์โครงสร้างทางเศรษฐกิจ

ในงานวิจัยเรื่องพัฒนาการของโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในภาคตะวันออก : วิเคราะห์ในเชิงเศรษฐศาสตร์การเมือง (โอฟาร์ ถิ่นบางเตียว, 2555) ที่เสนอไว้ว่าในการอธิบายโครงสร้างอำนาจและชนชั้นนำของประเทศไทยนั้นต้องมีการผสมผสานทางทฤษฎีแบบผสมผสาน (Mixed Model) ซึ่งในงานวิจัยดังกล่าวนี้ให้ความสำคัญในการนำแนวคิดชนชั้นนำและแนวคิดระบบอุปถัมภ์มาใช้เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ เช่นเดียวกับงานวิจัยเรื่องพลวัตของเครือข่ายอำนาจท้องถิ่นในจังหวัดชลบุรีในยุคของการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น (ธณัฏฐ์ ศรีโษษฐ์, 2556) งานวิจัยดังกล่าวมานั้นมีการวิเคราะห์ในแนวทางเศรษฐศาสตร์การเมือง โดยให้ความสำคัญในการวิเคราะห์โครงสร้างทางสังคม ทางเศรษฐกิจ และบริบททั้งภายนอกและภายใน และจะเห็นได้ว่าในท้องถิ่นภาคตะวันออกเป็นพื้นที่ที่โดดเด่นและชัดเจนในด้านอำนาจและอิทธิพลท้องถิ่น การศึกษาในพื้นที่นี้จึงมีเป็นจำนวนมาก ส่วนในท้องถิ่นอื่นที่มีการศึกษามาก่อนหน้านี้ และงานวิจัยอีกจำนวนมากดังที่กล่าวแล้วมาข้างต้น ก็เห็นได้ว่าการใช้แนวคิดผสมผสานหลายแนวคิดในการใช้เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์เช่นกัน ผู้เขียนเห็นด้วยกับความเปลี่ยนแปลงของบริบทในสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมืองโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในประเทศไทย มีความซับซ้อนแตกต่างกันไปแต่ละพื้นที่ และในการศึกษาในบางพื้นที่ เพื่อให้เห็นพัฒนาการของโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นที่ชัดเจน การนำแนวคิดแบบผสมผสาน โดยมีแนวคิดชนชั้นนำและระบบอุปถัมภ์เป็นหลักในการวิเคราะห์ หากนอกเหนือจากนี้แล้ว แนวคิดอื่นก็มีความจำเป็นในการเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ เพื่อให้เห็นถึงโครงสร้างอำนาจอย่างชัดเจน

บรรณานุกรม

- กาญจนา แก้วเทพ. (2527). **จิตสำนึกของชาวนา : ทฤษฎีและแนวคิดวิเคราะห์แบบเศรษฐศาสตร์การเมือง**. กรุงเทพฯ: เจ้าพระยาการพิมพ์.
- กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน. (2553). **สายธารแห่งนักคิดเศรษฐศาสตร์การเมืองกับสื่อสารศึกษา**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- แก๊งกิจ กิตติเรียงลาภ. (2550). **Hegemony โดยสังเขป และวาทกรรมของแนวชุมชน**. วันที่ค้นข้อมูล 6 ธันวาคม 2557, เข้าถึงได้จาก <http://www.prachatai.com/journal/2007/02/11572>.
- เกษียร เตชะพีระ. (2550). **อำนาจนำ (hegemony)**. ใน **มติชนรายวัน**. 12 ตุลาคม 2550. ปีที่ 30 ฉบับที่ 10807. หน้า 6.
- จามจุรี เมธีวงศ์. (สมศักดิ์ สามัคคีธรรม). (2541). **แนวคิดพหุภาคีกับการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับแรงงาน**. ใน **วารสารร่วมพฤษภา**. ปีที่ 16 เล่มที่ 3. หน้า 25-55.
- จุมพล หนิมพานิช. (2529). **ชนชั้นนำทางการเมืองไทยกับการกำหนดนโยบาย: ศึกษาเฉพาะกรณีการผลิตและจำหน่ายน้ำตาลทราย 2522-2525**. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต, สาขารัฐศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และชัยณรงค์ เครือนวน. (2552). **การสะสมทุนและโครงสร้างอำนาจขั้วเดียวในจังหวัดชลบุรี**. ม.ป.ท.
- ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และ โอฟาร์ ถิ่นบางเตียว. (2549). **บทบาททางการเมืองของเจ้าพ่อท้องถิ่นในกระแสโลกาภิวัตน์ : กรณีศึกษาจังหวัดหนึ่งทางภาคตะวันออก**. ชุด งานวิจัยภายใต้โครงการเมธีวิจัยอาวุโส สกว. ศ. ดร. ผาสุก พงษ์ไพจิตร เรื่องโครงสร้างและพลวัตของทุนไทยหลังวิกฤตเศรษฐกิจ.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2557). **การปฏิรูปโครงสร้างอำนาจรัฐ**. วันที่ค้นข้อมูล 19 ตุลาคม 2557, เข้าถึงได้จาก <http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9570000120327>.

- ธณัญญ์ ศรีโอบษฐ์. (2556). **พลวัตของเครือข่ายอำนาจท้องถิ่นในจังหวัดชลบุรี ในยุคของการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น**. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาไทยศึกษา, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยบูรพา.
- นาตาชา วคินดิลก. (2540). **โครงสร้างอำนาจในชุมชนกับการเมืองท้องถิ่น : ศึกษากรณีเมืองพัทยา**. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการปกครอง, บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เบญจวรรณ บุญไทแสง. (2550). **พัฒนาการการปรับตัวทางการเมืองของกลุ่มอำนาจท้องถิ่นภายหลังการผนวกดินแดนของสยาม (พ.ศ. 2442-2547) : กรณีศึกษาตระกูล ณ เชียงใหม่**. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการเมืองและการปกครอง, คณะรัฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ประวีณ แจ่มศักดิ์. (2536). **พฤติกรรมการเลือกตั้งในระบบอุปถัมภ์ : การวิเคราะห์เชิงภูมิภาคเปรียบเทียบ**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขารัฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ผาสุก พงษ์ไพจิตร. (บรรณานุกรม) (2550). **รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงสร้างและพลวัตทุนไทยหลังวิกฤตเศรษฐกิจ**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- พิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต. (2533). **โครงสร้างอำนาจและชนชั้นนำในชนบทไทย กรณีศึกษาหมู่บ้านดั้งเดิมและหมู่บ้านที่กำลังเปลี่ยนแปลง**. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- _____. (2552). **โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นความขัดแย้งและการเปลี่ยนแปลง**. กรุงเทพฯ: จรัลสนิทวงศ์การพิมพ์.
- ไพฑูรย์ เครือแก้ว. (2515). **ลักษณะสังคมไทย**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เลียงเชียงจวงเจริญ.
- ระดม วงษ์น้อม. (2527). **แนวความคิดเรื่องชนชั้นนำและการศึกษาโครงสร้างอำนาจชุมชน**. กรุงเทพฯ: ศูนย์วิจัยคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- ศรีสมภพ จิตรภิรมย์ศรี. (2529). **ชนชั้นนำและโครงสร้างอำนาจชุมชนและทัศนคติทางการเมือง : ศึกษาเฉพาะกรณีสองหมู่บ้านในทุ่งกุลาร่องไห้**. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์.
- สถิตย์ นิยมญาติ. (2524). **สังคมวิทยาการเมือง**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2527). **สังคมวิทยาการเมือง : หลักการและการประยุกต์**. กรุงเทพฯ: เจ้าพระยาการพิมพ์.
- สุเทพ สุนทรเกสัช. (2511). **สังคมวิทยาของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ**. กรุงเทพฯ: แผนกสังคมวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อมรา พงศาพิชญ์ และปรีชา คูวินทร์พันธ์ (บรรณาธิการ). (2545). **ระบบอุปถัมภ์**. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อนุสรณ์ ธรรมใจ. (2547). **พลวัตเศรษฐกิจ : เศรษฐศาสตร์การเมือง ว่าด้วยทุน และการสะสมทุน**. วันที่ค้นข้อมูล 13 กันยายน 2556, เข้าถึงได้จาก <http://www.nidambe11.net>.
- อานันท์ กาญจนพันธ์. (2527). การใช้ที่ดิน : พื้นฐานของความขัดแย้งในหมู่บ้านภาคเหนือ (2516-2524). ใน **วารสารสังคมศาสตร์**. 7 (เมษายน 2527-ตุลาคม 2528): 81-110.
- ไอฟาร์ ถิ่นบางเตียว. (2554). **พัฒนาการของโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ : วิเคราะห์ในเชิงเศรษฐศาสตร์การเมือง**. ดุชะฎิณีพันธ์ปรัชญาดุชะฎิณีบัณฑิต, สาขารัฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- Dye, T. R. (1997). *Politics in States and Communities*. New Jersey: Prentice – Hall.
- Harvey, D. (2004). The 'new' imperialism: accumulation by dispossession. In *Socialist Register*, 40: 63-87.
- Scott, J. C. (1972). *Comparative Political Corruption*. New York: Prentice – Hall.